

El descobriment del Pròxim Orient: Egipte i el món musulmà

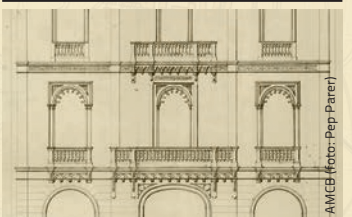
A partir de mitjan segle XIX, amb l'inici de l'expansió urbana, industrial i demogràfica sorgida de l'enderroc de les muralles de 1854, la ciutat es va començar a obrir al món, i també a Orient. La guerra amb el Marroc (1859-60), amb el general Prim al capdavant, i l'obertura del canal de Suez (1869) van anar seguides de les primeres manifestacions públiques d'interès pel Pròxim Orient. En van ser una bona prova els balls de disfresses, l'estrena d'òperes com *La Africana* (1866) o *Aida* (1877), novel·les, llibres de viatges i publicacions sobre l'antic Egipte i el món musulmà, com també els exemples d'arquitectura eclèctica orientalista projectada per mestres d'obres com Jeroni Granell o Domènec Balet.

Cap a mitjan vuit-cents, l'orientalisme havia començat a configurar un imaginari col·lectiu propi, amb narracions com les *Mil i una nits*, els *Contes de l'Alhambra* o la literatura de viatges al Magrib, Terra Santa i Egipte. Així, coincidint amb una etapa de gran activitat constructiva i d'enriquiment de la classe burgesa, durant les dècades de 1860, 1870 i 1880 l'orientalisme va arrelar a Barcelona i es va materialitzar als carrers de la ciutat a través d'una gran diversitat de propostes arquitectòniques i decoratives inspirades sobretot en models musulmans i hispanomusulmans, extrets principalment del sud d'Espanya i del nord d'Àfrica.

L'arquitectura neoàrab, introduïda a partir de la dècada de 1860, i difosa especialment durant els anys setanta, és una de les mostres més clares de l'arribada i l'acceptació que va tenir l'orientalisme a la ciutat. Precisament perquè Barcelona no tenia tradició islàmica, aquesta aproximació resultava atractiva, exòtica i embriagadora. D'aquesta manera, amb la difusió de l'eclecticisme arquitectònic, moltes famílies burgeses van optar per encarregar la construcció de petits palaus i xalets que recreaven un món de delícies orientals enmig d'una ciutat eminentment industrial, en un Eixample aleshores creixent. Durant els anys següents, moltes sales interiors de cases burgeses, com la Casa Amatller de Puig i Cadafalch, establiments comercials i també alguns edificis d'ús comunitari, com ara banys

públics o escoles, com l'Escola del Bosc, van ser projectats reproduint espais exòtics d'inspiració oriental. I, si bé inicialment van ser propostes fruit d'un historicisme mimètic i repetitiu, cap a la fi de segle aquesta aproximació als models musulmans i mudèjars es va traduir sovint en propostes innovadores i originals, com va ser el cas de la Casa Vicens o d'edificis amb superfícies de maó vist d'arquitectes com Joan Martorell, Lluís Domènech i Montaner o Josep Vilaseca. La pintura, amb Marià Fortuny al capdavant, així com les arts decoratives i industrials de l'arquitectura eclèctica i de l'època del Modernisme, van col·laborar de manera significativa a la difusió i penetració del gust pel Pròxim Orient en molts espais de la ciutat.

L'orientalisme es va fer especialment palès a l'eix del passeig de Gràcia, on es van situar la major part de les primeres cases i palaus de la burgesia a partir del començament de la dècada de 1860. A l'entorn d'aquest llarg eix central, que enllaçava el Casc Antic amb Gràcia i Sant Gervasi, s'hi va concentrar, durant les últimes dècades del segle XIX, el volum més important de projectes i iniciatives directament vinculades amb l'interès de Barcelona per l'Orient. Molts d'aquests edificis van acabar desapareixent amb el canvi de segle, fruit de l'especulació urbanística al centre de la ciutat.

1 Casa Antonio Guix. 1862-63. Jeroni Granell. Passeig de Gràcia 7. Un dels exemples més antics de palau arabitant construït a l'Eixample de Barcelona, aixecat al primer passeig de Gràcia segons un projecte de l'any 1862.

2 Pavelló neoàrab. 1865-1868. Pau Martorell. Passeig de Gràcia 84-86. Pavelló neoàrab construït al jardí de la casa de Manuel Torres.

3 Pavelló neoàrab. 1866-1867. Pau Martorell. Passeig de Gràcia 36. Pavelló neoàrab construït l'any 1867 al jardí de la casa de Valentí Marín.

4 Teatre Espanyol. 1870. Interior d'illa al passeig de Gràcia 24-26. Teatre d'estil neoàrab. Va ser inaugurat al maig de 1870 i va desaparèixer a final de 1889. S'hi accedia a través d'un passatge del mateix estil oriental format per les cases Llibre (7) i Vilomara (9).

5 Paranimf de la UB. 1870-1884. Vegeu el revers del plànol.

6 Casa Antonio Almendro. 1871. Jeroni Granell. Carrer Pau Claris 122. Casa unifamiliar amb planta de creu grega i riques decoracions de gust oriental neoàrabs a la façana i a l'interior.

7 Casa Joaquim de Mercader. 1871. Jeroni Granell. Interior d'illa al passeig de Gràcia 81-85. Palauet unifamiliar d'estil neoàrab del comte de Belloch, Joaquim de Mercader. A l'interior es va instal·lar el Museu del comte de Belloch.

8 Casa Pere Llibre. 1871. Vegeu el revers del plànol.

9 Casa Vilomara. 1871. Domènec Balet. Passeig de Gràcia 26. Formava part del mateix projecte de la casa de Pere Llibre, de característiques idèntiques. Va ser destruïda l'any 1915 en aixecar-se un nou edifici, als baixos del qual es va obrir la joieria Masriera i Campins.

10 Banys Orientals. 1872. Melcior Gasull i Saladrigas. Barceloneta. Aquest establiment de banys, propietat del mestre d'obres Melcior Gasull, va ser obert a la Barceloneta a l'estiu de 1872. Era un local de grans dimensions, amb dependències elegants decorades seguint la moda neoàrab.

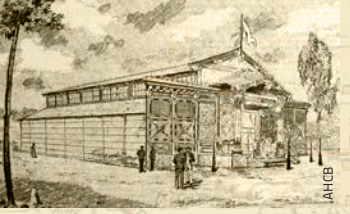

11 Banys Àrabs (Xalet del Moro). Jaume Brossa. 1873. Passatge de la Pau 3. L'edifici va acollir inicialment un establiment de banys públics. Al començament del segle XX, i fins a 1956, va allotjar un popular bordell anomenat, per la seva decoració oriental, Xalet del moro.

12 Casa d'Antonio Goytisolo. 1874. Josep Xiró Jordà. Carrer Mallorca 279. Casa unifamiliar d'estil neoàrab també coneguda com a Casa Taltavull. A més d'una façana ricament decorada, disposava d'un pati interior, amb una font de marbre i una cúpula central.

13 Edifici Alhambra. 1875. Vegeu el revers del plànol.

14 Pavelló Imperial Japonès. 1881. Miquel Moragas i Fèlix Urgellès. Gran Via, entre passeig de Gràcia i Rambla de Catalunya. Edifici inspirat en l'arquitectura japonesa construït a l'octubre de 1881 per acollir i mostrar a la ciutat la col·lecció artística portada del Japó per Carles Maristany.

15 Casa Vicens. 1883-88. Vegeu el revers del plànol.

16 Museu Japonès Lindau. Passeig de Gràcia. Col·lecció d'art japonès adquirida a Tòquio, l'any 1868, pel diplomàtic Richard Lindau i oberta al públic a manera de museu entre els anys 1880 i 1900.

Inicialment al passeig de Gràcia 90 i posteriorment al carrer Pau Claris 17.

17 Tallers F. Vidal i Cia. 1882-1884. Josep Vilaseca. Carrer Diputació 326. F. Vidal y Cia va acollir, entre 1884 i 1889, les principals indústries artístiques de l'època. Una sala japonesa servia per exposar tota mena de mobiliari i objectes decoratius d'estil d'oriental destinats a decorar els interiors de la ciutat.

LA BARCELONA ORIENTAL ENTRE 1870 I 1900

18 Estudi-Taller Masriera. 1882-1884. Josep Vilaseca. Carrer Bailen 70-72. Va ser, a finals del segle XIX, un dels principals tallers d'artistes de la ciutat i un dels més freqüentats. Una de les sales estava destinada a l'exposició de la col·lecció oriental. L'estudi va ser reformat i obert com a museu l'any 1914.

19 Cementiri de Montjuïc. 1880-1900. Vegeu el revers del plànol.

20 Casa Bruno Cuadros. 1885-1895. Vegeu el revers del plànol.

21 Pavellons Güell. 1884-1887. Vegeu el revers del plànol.

22 Pavelló de la Reina. 1888. Atribuit a Enric Sagnier. Tibidabo. Mirador d'estil neoàrab con-

El comerç oriental al carrer Ferran

A partir de la dècada de 1870, i especialment durant les dècades de 1880 i 1890, el comerç de productes de l'Orient es va desenvolupar al voltant del carrer Ferran gràcies a l'establiment dels primers empresaris i comerciants catalans als ports del Japó i de la Xina. Un cartell de l'any 1887 titulat *Calle Fernando, fantasía japonesa*, dona fe del significatiu auge de comerços de productes orientals a l'entorn d'aquesta via, una de les més luxoses i prestigioses de la Barcelona vuitcentista. Entre els establiments més destacats hi

havia El Mikado (1885-1891) i els Almacenes del Japó (1893-1906), dedicats majoritàriament a la importació i venda d'art i artesanies del Japó, i Kwong Ching On (1890-1894), dedicat al comerç de productes de la Xina. Cap a la fi del segle, més enllà del carrer Ferran, els magatzems El Siglo de la Rambla, El Celeste Imperio del carrer Boters i altres establiments, com els de Wenceslau Gelambí, Bruno Cuadros, Pere Clapés o Joaquim Mustarós, van ajudar a difondre per la ciutat tota mena de productes artístics procedents de l'Orient.

23 Museu Japonès Mansana. Gran Via. La col·lecció japonesa de Josep Mansana es va començar a anunciar a les guies de la ciutat l'any 1895, primerament a la residència familiar de la Gran Via i, posteriorment, al començament del segle XXI fins a 1936, al passeig de Gràcia. Va ser la millor col·lecció d'art japonès d'Espanya de l'època.

24 Libreria Orientalista. c. 1900. Carrer Tapinera 24. Libreria de Ramon Maynadé especialitzada en publicacions teosòfiques i de cultures orientals. La seva obertura va coincidir amb l'auge de publicacions sobre Àsia a Barcelona.

25 Plaça de les Arenes. 1900. Vegeu el revers del plànol.

1 Cartell *Calle Fernando, fantasía japonesa* (1887); **2** Establiment de productes de la Xina (Rigalt, 1857); **3** Anunci d'El Imperio del Japón (1896); **4** Anunci de l'obertura d'El Mikado (1885).

A Depósito de Géneros de China (c. 1860-1870); **B** Quincalleria armeria Lluís Vives (des de 1862); **C** Hijo de J. Oriol Segur / El Imperio del Japón (des de 1871); **D** Casa Pere Llibre (des de 1874); **E** La Dalia Azul (des del 1876); **F** Olivella hermanos y Cuspinera (des de 1877); **G** Exposición de objetos artísticos (1878-1880); **H** F. Vidal

(1879-1884); **I** El Mikado (1885-1889); **J** Kwong Ching On. Productos de la Xina (1890-1894); **K** Almacenes de Santiago Gisbert (1893-1895); **L** Almacenes de Santiago Gisbert (1893-1895); **M** Almacenes de Santiago Gisbert (1895-1906); **N** Almacenes de Santiago Gisbert (1899-1906); **O** El Imperio del Japón (1903-1912).

1 Estàtua egípcia a Barcelona (1666); **2** Portal de Mar, de Josep Massanés (1844-1848); **3** Marià Fortuny, *Odalisca* (1861); **4** Saleta àrab de la Casa Amatller (1901); **5** Interior del bar Torino. Antoni Gaudí (1902); **6** Colmado La Tropical (1903); **7** Il·lustració del *Viaje a Tierra Santa* (1909).

El descobriment de l'Àsia Oriental: el Japó i la Xina

A la ciutat, l'Àsia Oriental va ser descoberta al cap d'uns quants anys de l'inici de l'orientalisme. Així, si bé durant les primeres dècades de la segona meitat del vuit-cents el gust per l'Orient va estar dominat pels referents culturals musulmans que se situaven entre el nord d'Àfrica i el Pròxim Orient, a partir de la dècada de 1880, especialment a partir de la celebració de l'Exposició Universal de 1888 i durant el canvi de segle, aquest interès es va anar desplaçant vers la Xina i molt especialment cap al Japó, país que fins a 1868, any de l'inici de la restauració Meiji, s'havia mantingut aïllat d'Occident.

En obrir-se a Europa, a Barcelona es va començar a desvetllar la fascinació pel Japó. Els contactes amb París i amb altres grans centres europeus van permetre la introducció del fenomen del japonisme internacional a la ciutat. L'interès i la influència de l'art i la cultura japonesos es van fer palesos amb propostes tan diverses com l'obertura de múltiples botigues especialitzades en productes orientals, la programació d'espectacles, operetes i festes japoneses, l'anunci de diverses

col·leccions d'art nipó visitables i, especialment, l'aplicació de nous models decoratius a les arts i les indústries artístiques de la ciutat. Així, més enllà de l'eclecticisme anecdòtic del primer orientalisme, l'art del Japó va esdevenir una fèrtil font d'inspiració per als artistes de l'esteticisme i del Modernisme, amb mostres bé en edificis tan singulars com el Pavelló Imperial Japonès, desaparegut el 1882, o les reformes de Josep Vilaseca a la Casa Cuadros de la Rambla. Al començament del segle XX aquesta passió pel Japó es va

començar a estendre també a la Xina i a l'Índia. L'interès per les cultures de l'Àsia Oriental, la seva filosofia, el seu pensament i les seves arts, va generar publicacions i noves col·leccions. Van ser exemple d'aquest continuat i renovat interès, fins a la Guerra Civil, les sales d'art xinès i japonès obertes al Museu d'Arts Decoratives, al Palau de Pedralbes, l'any 1932.

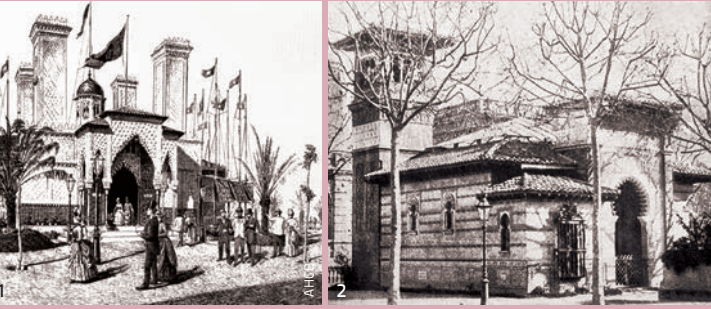
L'Orient a l'Exposició Universal de 1888

L'Exposició Universal de Barcelona de l'any 1888 va ser una ocasió excepcional per conèixer de primera mà les tradicions, l'arquitectura, l'art i les característiques de molts països fins aleshores poc coneguts a la ciutat. La casa japonesa, portada expressament des de Tòquio i reconstruïda al parc de

la Ciutadella, la casa de Filipines construïda per la Companyia General de Tabacs de Filipines, els pavellons dels expositors del Japó, de la Xina, d'Egipte i de Turquia, plens d'objectes i productes orientals, així com altres construccions com el Pavelló de la Companyia Transatlàntica, d'Antoni Gaudí, el Palau de la Indústria, de Pere Falgués,

el panorama de Plewna de la plaça de Catalunya o l'edifici del pavelló de la ciutat de Sevilla, de José Forteza, són alguns dels exemples de l'especial interès que la ciutat va mostrar per les cultures orientals durant el certamen. L'exposició va permetre els primers contactes directes amb japonesos i xinesos i,

fruit d'aquestes relacions, va créixer l'interès per l'Orient, el japonisme es va intensificar i van néixer els primers projectes comercials de la ciutat amb els ports del Pacífic.

1 Pavelló de la Compañía Transatlántica; **2** Pavelló de Sevilla; **3** Casa japonesa al Parc de la Ciutadella; **4** Casa filipina al parc de la Ciutadella; **5** Pavelló xinès al Palau de la Indústria; **6** Pavelló japonès al Palau de la Indústria.